Leonte IVANOV

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, Facultatea de Litere
"Alexandru Ioan Cuza" University of Iassy, Faculty of Letters

De cînd cu ruşii în ţară... sau despre persistenţa unei fobii

"Ever since Russians have come in our country..."
or about the persistence of a phobia

The study is based on the evidence that, despite the fact that they have been initiated within the highly generous context of the marriage between Stephen the Great's daugher, Olena, and the heir of the Ivan the IIIrd, the relations between Romanians and Russians have not been quite the most cordial ones. The author realizes an imagological study regarding the image of Russia and, subsequently, of the Russian people in the imaginary of the Romanian intellectuals from the 18th and the 19th century, using as study material their chronicles or, when neccesary, their letters.

Keywords: imagology, cultural history, history of Romanian-Russian relations

Institution's address: B-dul Carol I, nr. 11, RO-700506 - Iaşi; tel.: +40 (232) 201052; fax: +40 (232) 201152; e-mail: admlit@uaic.ro, web: http://letters.uaic.ro

Personal e-mail: *leonard24ro@yahoo.com*

Românul e un rus,
dar fără viaţa interioară a acestuia.
Hermann Keyserling

Deşi începute sub auspiciile generoase ale mariajului princiar dintre Olena, fiica lui Ştefan cel Mare, şi moştenitorul marelui cneaz al Moscovei Ivan III[1], relaţiile dintre români şi ruşi n-au fost niciodată dintre cele mai cordiale. A existat încă din vechime o anume reţinere a primilor faţă de firea „apocaliptică", nestăpînită şi iubitoare de extreme a rusului, era în caracterul acestui neam ceva greu de prins, inexplicabil pentru români şi de aici o continuă rezervă, o permanentă neîncredere. Poate de aceea, „cînd au murit Ştefan-vodă cel Bun, au lăsat cuvînt fiului său, lui Bogdan-vodă, să închine ţara la turci, iar nu la alte niamuri, căci niamul turcilor sunt mai înţălepţi şi mai puternici, că el nu o va putea ţinea ţara cu sabiia, ca dînsul"[2], opţiune ciudată dacă ne gîndim la tratatul de alianţă moldo-rus, la înrudirea prin căsătorie între cele două curţi ori la apartenenţa comună la aceeaşi religie. Cu siguranţă, îndemnul adresat lui Bogdan cel Orb este rodul unei minuţioase cumpăniri a situaţiei politice, a unei consilieri cu „vlădicii şi toţi sfetnicii săi, boierii cei mari şi alţi toţi cîţi s-au prilejitu", cum scrie Grigore Ureche. Turcii, însoţiţi mai de fiecare dată de tătari, reprezentau pentru ţările române o ameninţare perpetuă, erau la apogeul puterii lor militare, iar pacea cu duşmanul de aproape, „care pentru bani măcar îşi ţine cuvîntul", fusese de preferat ajutorului dat de prietenul de departe. De altminteri, pînă în 1711, cînd „s-au hainit Dumitraşco-vodă" şi „au chiemat moscalii", de „au venit marele Petrî, împărat al Mosculuí, drept în tîrgul Iaşului"[3], aceste popoare se cunoşteau mai curînd din auzite, prin reprezentări intermediare[4]. Sosirea oştilor ruseşti în Moldova, lupta cot la cot de la Stănileşti, iar apoi bejenia domnului, a boierilor moldoveni şi a altora „mai proşti, mai de gios slujitori" în „ţinuturile moschiceşti" au însemnat un bun prilej de studiere reciprocă a celor două etnii. Lui „Ioan Niculce hatman", nevoit să petreacă doi ani „în ţară streină" îi şi datorăm prima imagine a rusului din literatura română: „dar eu eram bucuros c-au venit acela ceas, di-am găsit vremea să ies dint-acel norod greu şi cumplit. Că-s nişte oameni foarte necredincioşi, şi

sursa imaginii:
http://www.hunter.cuny.edu/classics/russian/russianlinks/

prea cu greu traiu au oamenii ce sint nedeprinşi cu acel fel de oameni dintr-acele părţi"[5]. O imagine absolut negativă, tributară, e drept, contextului istoric şi experienţei nefericite a cronicarului, imagine ce se va accentua în rău pe parcursul următoarelor trei secole. Tot în acest veac, al XVIII-lea, ar trebui căutate, credem, primele elemente ale aversiunii pe care o vor dobîndi în timp românii faţă de „nordica seminţie".

O stafie bîntuie Europa...

Ne-am întrebat, precum mulţi alţii, fireşte, despre cauzele care au generat această atitudine, mai cu seamă că e vorba de o adversitate unilaterală şi că ea persistă de cel puţin două sute de ani, sub varii forme, în ciuda schimbării vremurilor şi a generaţiilor. Mai observăm că respectiva antipatie nu vizează numai politicul, nu e doar consecinţa campaniilor militare, ea atinge aproape toate sferele vieţii ruseşti, inclusiv pe cele culturale, nu se limitează la o anume pătură socială şi nici nu ţine de nivelul de pregătire al indivizilor. Cu tot neadevărul lor, expresii de tipul: „frumoasă ca limba rusă", consecinţă a obligativităţii studierii în şcoli a acestui idiom în anii de după 1948; „filmele se împart în două categorii, bune şi ruseşti" s-au tot auzit şi se mai aud pe la noi, după cum limba română a conservat din vechime, în construcţii paremiologice, unele trăsături de caracter, izvorîte din raporturile cu *celălalt*: „A cădea muscal pe capul cuiva"; „Muscalul deşi-i creştin, / Dar seamănă a păgîn"; „Rusul se-nchină, dar cu ochii pe sub pat"[6]. De altminteri, frica de ruşi nu e cîtuşi de puţin singulară: de-a lungul istoriei, românii s-a temut de mai toate etniile din preajmă, de turci, de tătari, de austrieci, de unguri, de nemţi... Fobia atingea adesea cote paroxistice, îndeosebi atunci cînd „dădeau" ori „îi mînau din urmă" turcii şi tătarii[7]. Cel mai adesea şi din păcate, „darea dosului", această formă spontană de „retragere din istorie", a fost soluţia autohtonă de „împotrivire la rău". Prezenţa trupelor străine în Principate şi necontenitele războaie purtate pe teren românesc strămutau periodic populaţia satelor în păduri, o condamnau la o îndelungă bejenie. Călătorind în 1788 prin Moldova, francezul Baltasar Hacquet găseşte ţara pustiită, drumurile nesigure şi ogoarele nelucrate, întrucît „cei mai mulţi locuitori fugiseră din cauza invaziei tătarilor", şi-şi exprimă compasiunea faţă de „aceşti bieţi oameni, care aveau vitele împreună cu ei şi trăiau de obicei de pe urma lor" şi care „migrau de patru luni încoace de la o pădure la alta, pentru a nu fi zăriţi de turci"[8]. Dar, în chip paradoxal, nici suferinţa îndurată de locuitorii acestor meleaguri în urma incursiunilor de pradă tătărăşti, nici războaiele cu turcii ori faptul că principatele dunărene au stat sub ultimii vreme de aproape patru secole[9] n-au dus la perpetuarea în timp a aversiunii existente odinioară faţă de cele două popoare musulmane. Românii s-au dovedit nu doar răbdători, ci şi capabili de iertare. Nimic asemănător însă cînd vine vorba de ruşi. Idiosincrasia în ce-i priveşte a prins rădăcini adînci în mentalul românesc, pare să fi pătruns în structura genetică a acestui popor. Nu se poate compara, ca intensitate şi durată, nici măcar cu adversitatea resimţită faţă de unguri.

Am crezut o vreme că respectiva antipatie se datorează, înainte de orice, expansionismului rusesc, faptului că teritoriul de aici, prin bogăţie şi poziţionare geografică, a constituit o sîcîitoare atracţie pentru imperiul răsăritean, în încercarea acestuia de a elibera Constantinopolul şi de a trece sub ocrotirea sa popoarele creştine din Balcani. Cu alte cuvinte, printr-o cruciadă a timpurilor moderne. Sau, şi mai probabil, se datorează ocupării, iar apoi anexării Basarabiei la imperiu. De altminteri, în spaţiul dintre Prut şi Nistru, comportamentul soldaţilor, rigoarea administraţiei, denaţionalizarea şi rusificarea forţată au făcut să se audă astfel de cîntece de jale:

Muscăleşte oi învăţa
Cînd eu limba mi-oi uita,
Cînd o creşte grîu-n tindă
Şi-a ajunge pînă-n grindă,
Cînd a creşte grîu-n casă
Şi-a ajunge pînă-n masă[10].

Numai că raptul teritorial n-a fost neapărat o practică rusească. „Vremile de nepace" se încheiau aproape de fiecare dată cu modificarea graniţelor acestei părţi a Europei. Prin coruperea de către austrieci a dragomanului Porţii, Constantin Moruzi[11], şi a generalului Rumeanţev, a fost posibilă, în 1775, răpirea Moldovei de Nord, botezată ulterior „Bucovina". Ceva mai înainte, aceiaşi austrieci şi-au adjudecat pentru două decenii (1718-1739), provincia de vest a Ţării Româneşti, Oltenia, şi au negociat apoi în nenumărate rînduri cu Poarta pentru acapararea ei definitivă. Ar trebui aşadar ca adversitatea populaţiei din Principatele să se manifeste în egală măsură şi faţă de „nemţii cu coadă", cum li se spunea pe atunci. De vreme ce răspunsul este, din nou, negativ, cauzele intoleranţei dintre români şi ruşi ar trebui căutate în altă parte.

* * *

În momentul în care aşternem rîndurile de faţă, raporturile dintre România şi Federaţia Rusă sunt, practic, înghetate: axa New-York - Londra – Marea Neagră, bazele militare americane din Dobrogea, o serie de „ieşiri la rampă" a politicienilor de aici şi, îndeosebi, recentele manifestări belicoase ale preşedintelui ţării au spulberat pînă şi iluzia unei posibile normalizări. Sub umbrela NATO şi într-o epocă în care subiectul nu mai înfioară, ruşii (sovieticii) pot fi, desigur, întrebaţi în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei de un preşedinte care „n-o să-şi ducă poporul la o acţiune încovoiată faţă de nimeni", „de ce au stat 30 de ani în România"[12]. Pentru că, slavă Domnului, „cel puţin în acest mandat, România n-are un preşedinte slugă"[13]. O intenţie cu adevărat nobilă, chiar dacă spiritul războinic se potriveşte mai curînd Germaniei, cîtă vreme, o recunoştea şi Cioran, „Germania e o ţară protestatară prin excelenţă, România nu". De ce „nu i-a întrebat nimeni pînă acum", „aşa cum i-au întrebat ungurii în toamna lui 1956, cehii în primăvara lui `68 sau polonezii la Gdansk, în 1970", preşedintele uită să specifice. Ca şi faptul că „am colaborat foarte bine cu ei la lichidarea elitelor româneşti, iar după retragerea armatei sovietice, în 1958, românii au fost năpăstuiţi în continuare, cu succes, de către români, de multe ori sub pretextul «pericolului rusesc»"[14]. Se pare că Rusia rămîne acel „pretext ideal pentru stimularea netrebniciei noastre" (Dan C. Mihăilescu), după ce, în secolele din urmă, Rusia şi ruşii „au produs teamă românilor din pricina unei nemăsuri, a unui exces resimţit deopotrivă în imensitatea spaţiului rusesc, ca şi în modul extrem în care concep existenţa, a radicalităţii devastatoare a soluţiilor imaginate de ei"[15]. Astăzi, pe bătrînul continent, „pericolul muscălesc" e resimţit mai curînd în parametri energetici, în genul acelui „ciomag candid" de care pomenea Paul Zarifopol, în timp ce, în spaţiul românesc, temerea energetică continuă să fie dublată de spectrul „vechilor noastre pătanii" cu ruşii.

Din „jalnica tragodie" a neamului

O expresie de demult, care îl acuza pe generalul Kutuzov că „i-a sărăcit pe români, lăsîndu-le doar ochii să poată plînge", ne-a purtat paşii din nou spre bibliotecă, la reviste şi fonduri arhivistice aflate pînă nu demult „la secret". Aveam bănuiala că în perioada ocupaţiei ruseşti din anii 1806-1812 a Principatelor[16], s-au petrecut lucruri care au frînt pînă şi proverbiala răbdare a populaţiei autohtone. Se ştie că, odată cu anexarea, în 1812, a Basarabiei, întregul fond arhivistic al celor două Divanuri, „transformate în nişte biurouri executive automate, lucrînd sub ordinele generalilor ruşi", s-a transferat la Chişinău, alcătuind aşa-zisa *Arhivă a Senatorilor*, întrucît „s-a compus pe timpul cînd Senatori ai imperiului guvernau Principatele cu titlul de Preşedinţi"[17]. G. Sion, consultînd în 1887 cîteva din dosarele acestui fond, face o sinteză asupra stării de lucruri din provinciile româneşti de la începutul secolului al XIX-lea:

„... Boierii ţării, nedumeriţi în ale politicei, fără conscinţă naţională, fără aspiraţiuni certe, orbecînd cînd spre Muscali, cînd spre Turci, mişcaţi de singurul dor ca să se mănţină în privilegiurile lor şi să apuce funcţiuni aducătoare de venituri şi foloase bune; ...locuitorii din oraşe totdeauna ameninţaţi de sabie şi de foc, şi totdeauna cu carele de bagaje gata spre a emigra; locuitorii din sate siliţi a da fiecare ospitalitate la cîte 5-6 soldaţi, şi a-i nutri fără nici o plată oricît ar fi voit să stea în miserabilele lor locuinţe, storşi pînă la cea din urmă pasăre sau vită, pînă la cea din urmă bucată de mămăligă sau picătură de vin; satele din raialele cetăţilor, frumoase, bogate şi prospere sub auspiciile garnisoanelor turceşti, atunci călcate, prădate, arse şi distruse, sub motiv că locuitorii lor sunt spioni turceşti; ţăranii mereu recuisiţionaţi, mereu esecutaţi pentru transporturi, puşi la fum şi pîrliţi la foc de împlinitorii dărilor, ajunşi la miseria cea mai extremă, părăsindu-şi în cele din urmă căminele spre a emigra în alte ţări; iată puţine tablouri, care pot totuşi da o idee despre starea de ticăloşie a nefericitelor ţări române"[18].

O imagine cu adevărat dezolantă a unor provincii condamnate la a fi „geografie, şi nu

istorie". Haiducia şi fuga peste Dunăre ori în ţinuturi necuprinse de oştile de ocupaţie, devin singurele forme de răzvrătire, într-un moment în care cei năpăstuiţi nu pot găsi nicăieri sprijin, nici la boierimea vîndută, nici la Divan, nici la Biserică. „Mitropolitul din Bucuresci" trăia „într-o stare de beţie greţoasă", iar cel al Moldovei, Veniamin, „se retrăsese la o monastire, iar mitropolia era cîrmuită de un Erarh adus de Ruşi". Pe parcursul anilor 1808-1809, numai din Valahia plecaseră în bejenie zece mii de familii, fără a se mai ţine seamă de cei ce şi-au găsit sfîrşitul ca urmare a bolilor, foametei sau prin moarte violentă. Bandele de tîlhari, conduse adesea de „boieri cari îmbrăţişaseră meseria", se mută în Moldova, „căci Muntenia fiind ocupată de corpuri de oştiri mai compacte şi aflîndu-se îndestul prădată şi de Turci, şi de Ruşi, şi de boieri, hoţii nu mai găsiau prade"[19].

Chiar dacă Sion şi-a permis doar două zile să rămînă în Chişinău şi „să frunzărească" dosarele, el a reuşit să ne ofere „o idee despre starea de ticăloşie a nefericitelor ţări române". Referinţele sale au vizat în genere Ţara Românească: ne putem însă imagina că nici în provincia soră lucrurile nu stăteau mai bine. Rugămintea semnatarului *Suvenirelor contimpurane*, de a se găsi cineva „ce ar voi să-şi dea osteneala ca să meargă pe urmele sale", n-a rămas fără ecou. Astfel, în mai multe numere ale revistei „Arhivele Basarabiei", cercetătorul şi publicistul Teodor Bulat a publicat o serie de „secvenţe" din *„Jalnica tragodie" a Ţerilor Româneşti supt Ruşi*[20]. Cum documentele prezentate se referă la aceeaşi epocă, vom alege un singur episod al acestei „tragodii", interesînd, de data aceasta Moldova. Autorul, impresionat de cele citite, ne asigură „că aceste situaţii sunt riguros exacte" şi îşi probează spusele prin documente.

Lucrurile se petreceau în iarna dintre 1809 şi 1810, cînd trupele ruseşti se concentraseră la Dunăre, iar Divanul Moldovei trebuiau să asigure transportul proviantului din magaziile ţării la Bucureşti, Ploieşti sau Craiova. Pentru cele „128.700 cesferte de merinde"[21], era nevoie numai la primul trans ort de circa 26.800 boi şi mai bine de 6.000 de care. „Cnejiea Moldovii", prin pana mitropolitului Gavriil Bănulescu, cere clemenţă, vorbeşte de „neputinţa cererii" în cauză, dat fiind că nu se pot găsi atîţia „boi putincioşi", nici „suma carălor", nici hrană îndeajuns. În plus, era vreme de iarnă, drumurile aproape impracticabile, iar o bună parte din dobitoace şi din rezervele de fîn au fost deja rechiziţionate. Partea rusă rămîne impasibilă. Cu „desăvîrşită măhnire sufletească" Divanul se resemnează şi carele pornesc la drum, într-un convoi al morţii. De frig, foame şi epuizare „două treimi" din vite pier, cărăuşii fie dau bir cu fugiţii, fie îşi riscă viaţa, căci sunt nevoiţi „să ia fîn de unde s-a găsi", iar proviziile se risipesc[22]. Nici rugămintea Cnejiei Moldovei de a se aştepta venirea primăverii, pentru a continua atunci transportul, n-a găsit înţelegere din partea senatorului Kuşnikov[23]. Valahia, care trebuia să preia de la Focşani proviziile, se confrunta cu aceeaşi situaţie. În ianuarie 1810, „se vesteşte că au pierit 30.000 de boi şi că trebuie milioane pentru a se pune la loc alţi trăgători". Chiar dacă „nu se întinde la lăcrămătoare arătări", Divanul dă de înţeles comandanţilor ruşi că „aceste sunt cele mai de pe urmă puteri ale Moldovei". Nici de data aceasta jaloba nu-i înduplecă pe destinatari, astfel că, la începutul lui martie, se solicită alte transporturi. Consecinţele unei atari înverşunări: „un vast cimitir, de oameni şi vite, de la Dorohoi la Craiova, peste care se învârteau corbi negrii, veniţi din răsăritul depărtat". Şi cum, odată cu dezgheţul, leşurile nu mai puteau fi lăsate pe marginea drumului, îngroparea lor a căzut tot în sarcina dregătorilor şi a ţăranilor din aceste ţinuturi.

A urmat o vară secetoasă, holdele n-au rodit, foametea a început să-şi arate colţii. „Jalobile celi lăcrămătoare" nu contenesc să curgă. Locuitorii ţinutului Sucevii „încep a mănca cojile copacilor". Boierii „nu s-au depărtat a nu ajuta pe sătenii lor cu împrumutări şi cu pâine", dar şi ei „sunt la istov". Satele „se sparg", oamenii „îşi iau lumea în cap", ţara „a ajuns la aman". Divanul Moldovei cere „uşurare de dări" sau compensarea acestora prin boii înjugaţi, prăpădiţi atunci cu transportul. „Sămţitoriul suflet" al Înalt Excelenţei Sale Senatorul Krasno Milaşevici rămîne nesămţitoriu. „Săracii lăcuitori ai satelor" au trebuit, şi încă „numai de cît", să achite şi „porţia de carne", „să jărtfească cu rîvnă şi la facerea de multă sumă de fîn şi la dare de pâine controbuţie, şi la cărături de lemne pentru spitaluri şi la alte multe podvodărituri şi transporturi, socotindu-o aceasta ca o datorie neapărată a lor"[24].

Comentariul de atunci al cercetătorului basarabean ţine loc de concluzii: „lipsa de milă a unui asupritor neîndurat schimbă şi firea blîndului popor moldovan". Popor care „n-avea altă vină decît aceea de a fi iubit crucea şi pe cei de-o lege cu ea". În ce ne priveşte, credem că în aceşti ani de ocupaţie s-a rupt ceva pentru totdeauna în relaţiile existente pînă atunci între cele două popoare. Imaginea negativă, creionată „de cînd cu ruşii în ţară", s-a dovedit extrem de rezistentă în timp şi n-a putut fi contracarată de consecinţele pozitive, atîtea cîte vor fi fost, ale prezenţei oştilor imperiale în Principate[25], cu atît mai puţin de secvenţe ale

culturii din respectiva ţară, cum ar fi literatura, filmul ori mult blamata „limbă muscălească".

E foarte posibil, de asemenea, ca aversiunea pe care o au românii faţă de ruşi să fie şi rezultatul refulărilor de secole ale unui popor mai curînd victimă, decît participant la istorie, iar în obiectul antipatiei acestuia să se fi adunat resentimentele populaţiei autohtone faţă de toate seminţiile care au poposit, de-a lungul timpului, pe meleagurile sale, uitînd cel mai adesea să plece.

Note:

1. Nunta a avut loc în 1483.
2. Ion Neculce, *Letopiseţul ţării Moldovei de la Dabija-vodă pînă la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat şi O samă de cuvinte*, Bucureşti, 1986, p. 16.
3. *Ibidem*, p. 235.
4. De pe atunci se ştia, de pildă, că „hirea moscalilor îi temătoare de vicleşug", că oştenii lor „sunt învăţaţi la jacuri", în vreme ce moldovenii "sunt sprinteni la războiu", dar „nu pot nici la casele lor trăi să nu să sfădească", iar boiarii lor „oameni pizmătari" ce „ nu să iubăscu".
5. Ion Neculce, *Op. cit.* , p. 275.
6. A se vedea Iuliu A. Zanne, *Proverbele Românilor din Basarabia, România, Bucovina, Ungaria, Istria şi Macedonia, vol. VI*, Bucureşti, 1900-1901
7. Gala Galaction a surprins, în *La Vulturi*, un asemenea episod.
8. Balthasar Hacquet, *Călătorie în Carpaţii Dacici (1788-1789)*. Ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note, comentarii şi traduceri din germană de acad. Radu Grigorovici, prefaţată de D. Vatamaniuc. Editura *Septentrion*, Rădăuţi, 2002.
9. Ca să nu mai vorbim de tributul (inclusive uman) plătit sultanului, de domniile fanariote impuse de turci (31 de domni în intervalul 1711-1821), de chemările domnitorilor la Poartă, urmate de maziliri si nu arareori de decapitări, ceea ce avea drept consecinţă o continuă instabilitate în viaţa politică şi socială a Moldovei şi a Ţării Româneşti.
10. Fragment dintr-un cîntec popular, cules în Basarabia în 1907.
11. Mai tîrziu, Constantin Moruzi va ajunge domn al Moldovei (1777-1782). Printr-o coincidenţă, şi răpirea Basarabiei are în spate un act de corupere: cea a dragomanului Dumitrache Moruzi, rudă cu primul.
12. http://www.bbc.co.uk/romanian/news/story-/2008/04/080404_rusia_romania.shtml
13. Din afirmaţiile preşedintelui României, Traian Băsescu, în cadrul emisiunii PRO-VEST, difuzate pe canalul PRO TV, în ziua de 4 februarie 2007.
14. Cristian Tudor Popescu, *Limba şi literatura cu Traian Băsescu*, „Gândul", 28 ianuarie 2006.
15. Ion Vianu, *Teribilul, fascinantul nostrum vecin...*, în «Dilema», anul IV, nr. 168, din 29 martie - 4 aprilie 1996, p. 9.
16. Ocupaţia rusă în Moldova şi Valahia, din cauza frecvenţei cu care s-a succedat, aproape că n-a dat răgaz celor două provincii româneşti să se refacă sub aspect economic: 1710-1711; 1739; 1769-1774; 1788-1791; 1806-1812; 1828-1834; 1853-1854. Doar în prima din aceste „prezenţe" ale oştilor ruseşti în Principate, Curtea imperială a suportat cheltuielile necesare întreţinerii propriei armate, a interzis rechiziţiile şi a pedepsit cu moartea orice confiscare abuzivă a bunurilor populaţiei indigene. În rest, povara întreţinerii a căzut pe capul ţăranilor şi a boierilor români.
17. G. Sion, *Suvenire contimpurane*, Bucureşti 1888, p. 74.
18. G. Sion, *Op. cit.*, p. 75.
19. *Ibidem*, p. 86.
20. „Arhivele Basarabiei", an II (1930), nr. 3 (iulie-septembrie).
21. Probabil *четверть*, unitate de măsură rusească pentru cereale (1 *четверть* = 209,91 l).
22. „Pe drumul de la Bîrlad la Focşani", scrie G.T. Bulat citînd documentele, au rămas în drum „ca la 4.000 de care", „la Bacău 400, la Neamţ 288, la Roman 164, iar în Suceava fuseseră năpăstuie toate".
23. Este vorba de Serghei Sergheevici Kuşnikov (1765-1839), preşedinte al Divanurilor Moldovei şi Valahiei între 1808 şi 1810.
24. Din scrisoarea Mitropolitului Moldovei, Gavriil Bănulescu, adresată pe 31 decembrie 1810 lui Vasili Ivanovici Krasno Milaşevici. V. T.G. Bulat, *Din „jalnica tragodie" a Moldovei sub Ruşi (1810-1811)*, în „Arhivele Basarabiei, an. VII (1935), nr. 1 (ianuarie-martie), pp. 1-9.
25. Rolul civilizator al ruşilor nu poate fi ignorat: au contribuit la occidentalizarea Principatelor, le-au scos pe doamne din iatac în salon, le-au învăţat să se îmbrace europeneşte, au oferit Moldovei şi Valahiei întîia Constituţie (Regulamentul Organic), au modernizat unele instituţii şi au sistematizat cîteva oraşe.

Bibliography

1. Bulat, T.G. *Din „jalnica tragodie" a Moldovei sub Ruşi (1810-1811) / From the "Pathetic Tragedy" of Moldavia under the Russians (1810-1811).* In: *Arhivele Basarabiei / Archives of Bessarabia*, VIIth year (1935), no. 1 (January - March).
2. Hacquet, Balthasar, *Călătorie în Carpaţii Dacici (1788-1789) / A Journey in the Dacian Carpathians.* Ed. by acad. Radu Grigorovici, pref. by D. Vatamaniuc. Editura *Septentrion*, Rădăuţi, 2002.
3. Sion, George. *Suvenire contimpurane / Contemporary Souvenirs.* Bucureşti, 1888.
4. Zanne, Iuliu A. *Proverbele Românilor din Basarabia, România, Bucovina, Ungaria, Istria şi Macedonia / Proverbs of the Romanians from Bessarabia, Romania, Bucovina, Hungary, Histria, and Macedonia.* Vol. VI, Bucureşti, 1900-1901.